

Posudek oponenta disertační práce

Martina Kratochvílová: Ženy na okraji společnosti v českých zemích a Velké Británii v letech 1900–1930 – komparativní studie. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filosofická, Plzeň 2019. 196 s., vč. příloh.

I. Stručná charakteristika práce

Cílem předložené disertační práce byla analýza a komparace ženské kriminality a legislativních systémů Velké Británie a českých zemí (Československa) v letech 1900 – 1930. Autorka se opírala především o trestně-právní prameny.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Martina Kratochvílová zvolila zajímavé, originální téma, i když čtenáře zprvu napadne, že se rozhodla srovnávat nesrovnatelné. Navzdory tomu se dobře zmocnila porovnání legislativního systému Velké Británie a Rakouska-Uherska (resp. RČS) a přiblížila řadu zajímavých skutečností.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace

Uchazečka zvolila logickou strukturu práce, kde vyšla z typologie genderově podmíněných kriminálních jevů. Práci otvírá metodicky zaměřený úvod a končí shrnující závěr. Její součástí je dobře zpracovaný vědecký aparát a přílohy.

Práce je vymezena léty 1900 a 1930, přičemž chronologické mezníky nejsou dostatečně zargumentovány. Je ovšem třeba poznamenat, že pro vybrané téma by bylo najít logicky zdůvodněné časové vymezení poměrně obtížné: legislativa obou zkoumaných zemí se dotvořila během 19. století a století následující poskytlo jen drobné kosmetické úpravy – žádné chronologické předěly tedy nenabízí. Snad se jako časové mezníky nabízely oba válečné konflikty (resp. konec první a začátek druhé světové války), i když je třeba mít na mysli, že meziválečná situace v obou zemích byla diametrálně odlišná. Lišila se i míra ženské emancipace a postoj veřejného mínění k ní.

V úvodní (metodické) části práce by si větší pozornosti zasloužilo vymezení pojmu „na okraji“; *marginální* se zhruba od počátku šedesátých let vedle francouzské věnovala i německá či polská historiografie.¹ Dlužno ovšem podotknout, že marginální jevy nejsou totožné s jevy kriminálními a že ani prostituci, ani masturbaci, ba často ani revoltu (vzepření se dobovému

¹ Např. E. NEYMAN: Typy marginesowosci w spoleczenstwach i ich rola w zmianie spolecznej. *Studia Socjologiczne* 4, 1966, s. 35 an.; Bronisław GEREMEK: O grupach marginalnych w miescie srednowiecznym, *Kwartalnik Historyczny* 77, 1970, s. 30 an.; Týž: *Ludzie marginesu w sredniowiecznym Paryżu XIV - XV wiek*, 1971, francouzsky *Les Marginaux parisiens au XIVe et XVe siecles*. Paris, Flammarion 1976. Dále Jean-Claude SCHMITT, Histoire des marginaux, in: *La nouvelle histoire*. Sous la direction de Jacques Le Goff. Retz CEPL, Paris 1978, s. 277 - 305, aj.

konstruktů feminity mělo rozličné podoby a ve většině případů nebylo trestné) nelze za kriminální jevy považovat.

V kapitolách by bývalo možné přistoupit k jednotlivým kauzám, které autorka občas jen řadí za sebe, pomocí kategorizace kriminálních jevů (zločin, přečin, přestupek).

Pokud se týče „andělíčkářství“ neboli „vyhnání plodu“, od začátku století se v českých zemích vedla debata o možnostech přerušení těhotenství. Ta během republiky, kdy počet kriminálních potratů, jejichž počet byl odhadován na desetitisíce ročně, závratně rostl, zesílila.

Za stěžejní problém považuji skutečnost, že autorka neprovedla takřka žádné zobecnění zkoumaných kauz. Shromáždila množství materiálu, nicméně interpretačně toto bohatství nevytěžila. Rušivě působí i fakt, že přeskakuje od kauz českých k anglickým a naopak; nejde ale o komparaci, pouze o řazení faktů. Je jasné, že nemohla analyzovat všechny případy (odkazy pod čarou zaujímají skutečně úctyhodný prostor), nabízelo se však využití statistické metody vycházející z kategorizace kriminálních jevů. Na takto zpracovaný materiál by bylo možno aplikovat skutečně komparativní metodu. Autorka podcenila analytický přístup, který by umožnil porovnání obou (zločinných) prostředí a vyvození syntetizujících závěrů.

2. Formální úroveň práce

Kapitoly, včetně úvodu, jsou málo přehledné, jistě by pomohla jejich vnitřní strukturalizace pomocí mezititulků. Text je plynulý, byť na několika místech autorka opakuje již známá fakta.

Přílohy nejsou většinou komentovány v textu. Příloha 1 (Druhy trestných činů a jejich celkový úhrn v letech 1900 a 1905) přímo vyzývala k analýze a komentáři v textu, což platí i o příloze 6 či 7. Další z příloh jsou samoúčelné, nejsou s textem provázány a de facto s tématem souvisí jen okrajově. Zařazení přílohy č. 3 (Nemanželská plodnost v českých zemích roce 1900 podle okresů) nemá důvod: nemanželská plodnost nebyla trestným činem, navíc není v textu zmiňována, natož aby se zde nacházela úvaha o možné relaci mezi ní a násilnou kriminalitou. Totéž platí o přílohách 4, 5, 9, 10 (pokud se týče posledně jmenovaných, ani onemocnění pohlavní chorobou není a nebylo kriminálním činem).

Faktografických „úletů“ není mnoho, dovoluji si upozornit na:

s. 90: při odchodu z porodnice (v českých zemích existovaly na úrovni zemí) matky děti nevráždily – už proto, že většinou odcházely samy a děti nechávaly v nalezinci.

S. 109: „Michel Foucault, reprezentant francouzské literární avantgardy sedmdesátých let minulého století“ – M. Foucault byl představitelem spíše intelektuální či filosofické avantgardy.

S. 126: „Příběh prostituce první poloviny dvacátého století byl převážně reprízou století předchozího, třebaže dalšího vývoje se mu dostalo v době druhé světové války“ – toto nelze tvrdit, alespoň v českých zemích se legislativní rámec prostituce změnil, a to už prostitučním regulativem z roku 1916 a pak hlavně zákonem o pohlavních chorobách z roku 1922, který rušil reglementaci.

S. 140 – od „aboličního“ zákona z roku 1922 se už zdravotní knížky nesměly používat, ba veškerá dokumentace týkající se osob prostitutek musela být zničena. Některá města tak neučinila... Atd.

Obecně lze o práci říct, že je čtivá, třebaže se autorka nevyvarovala některých poněkud krkolomných formulací:

s. 11: „Nezřídkla šlo o osoby tělesně či duševně postižené, jimž byla možnost pracovat rukama, popřípadě prodávat svá těla, zcela zapovězena.“

S. 23: „Po skončení první světové války se honby za novým a moderním trestním zákoníkem ujalo nově etablované Československo.“

S. 33: „vystavování rádoby obscénních uměleckých děl (například aktů)“ – věta nedává smysl.

S. 37: „zastaralé opilství“ – co to je?

S. 87: „Stranou infanticidy, v praxi posuzované jako vražda novorozence.“ Atd.

Poněkud rušivě (především v případě vražednic či prostitutek aj.) působí nadužívání slovního spojení „něžné pohlaví“ (autorka užila celkem 22krát).

3. Práce s prameny či materiálem

Práce je založena na solidní heuristické základně. Autorka pracovala s archivními prameny české (v českých zemích studovala v 11 archivech) i anglické provenience. Využila vydaných pramenů, především dobové odborné literatury, kvalitní je její orientace v domácí i zahraniční sekundární literatuře i v internetových zdrojích. Snad bylo možné nahlédnout do některých prací ústecké badatelky Stanislavy Musilové; především její nedávno vydaná disertační práce, týkající se kriminality žen v druhé polovině 19. století, mohla být pro autorku přínosnou inspirací.² Rovněž k problematice lesbické lásky už existuje i původní česká literatura.³

4. Přínos práce

Autorka zvolila zajímavé téma, k němuž shromáždila úctyhodné množství pramenného materiálu. Pokud se týče jeho interpretace, zůstala v půli cesty.

IV. Dotazy k obhajobě

1. Jak častá byla infanticida ve zkoumaném období? Byl rozdíl mezi Velkou Británií a RČS? Obecně se tvrdí, že její výskyt omezil vznik porodnic s nalezinci. V RČS navíc existovaly útulky matek, poskytující svobodným matkám azyl a řešící situaci odložených dětí, a to i na úrovni soudních okresů.

² S. MUSILOVÁ, *Žena za katrem: V síti trestněprávních a kriminalizačních mechanismů druhé poloviny dlouhého 19. století*. Ústí n. Labem 2019.

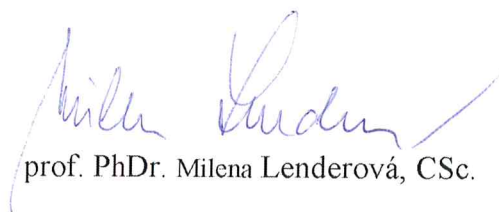
³ Srov. např. Martin C. PUTNA a kol.: *Homosexualita v dějinách české kultury*. Academia, Praha 2011. Zde i další literatura.

2. Proč jsou některé kauzy pod čarou a některé v textu? Pokud byla důvodem jejich relevance, co bylo kritériem jejího stanovení?

V. Závěr

Navzdory výše uvedeným výhradám doporučuji, s ohledem na originalitu tématu a kvalitu heuristické základny, disertační práci Marty Kratochvílové k obhajobě.

V Hradci Králové, 12. září 2019

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.